Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Omkring Landbrugskrisen.

Tanker om det, der gøres, og det, der muligvis kunde gøres for at bringe Lindring.

Af Direktør M. Hammerich, Tønder.

63

1

HVIS nogen, der lever paa Afstand af Landburget, skulde være i Tvivl om Øjeblikkets Alvor for Landmændene, saa kan i hvert Fald den ikke være det, der daglig færdes mellem dem, ser deres Øjne og skal prøve paa at trænge til Bunds i, hvorfor Rentebetalinger, der tidligere indgik rettidigt, nu udebliver. Han ved, at den danske Landbostand er i Nød.

Misforholdet mellem Indtægter og Betalingsforpligtelser er katastrofalt.

Naar der kaldes paa Hjælp, er Tonen sagte. Der er Bekymring i den og Angst for Fremtiden.

Ingen, der forstaar dette, kan lade være at betragte, hvad der gøres, og fantasere over, hvad der muligt kunde gøres for at bringe Lindring.

DE Foranstaltninger, der hidtil har været truffet fra Statsmagtens Side, har været af henholdende Art. Dette gælder Krisehjælpen, som i nogle Kvartaler har lettet Landmændene for Skattebyrden og samtidig har sikret, at Landkommunernes Funktioner i samme Tidsrum ikke gik i Staa. Og det gælder Akkordordningen, som hjælper mange overforgældede Landmænd til gennem Akkord med deres Kreditorer at undgaa Tvangsauktion og holde Hovedet oven Vande nogen Tid endnu. Det er dog ikke saa meget det, at en Landmand faar sin Gæld skrevet noget ned, som det, at han faar sine forfaldne Renter, navnlig Kreditforeningsrenterne, betalt, der giver ham Pusterum. For selv efter Akkorden er hans Gæld for høj til at kunne forrentes.

Krisehjælpen og navnlig Akkordordningen hjælper de enkelte, vanskeligst stillede. Det er forstaaeligt, at man i Krisens første Stadium tog Sigte herpaa. Krisen naaede Danmark ret pludselig. Skulde man holde Landmændene oppe, maatte man først hjælpe de økonomisk svageste. De, der havde Reserver, maatte saa indtil videre prøve at klare sig selv. Ingen kunde overse, hvorledes den økonomiske Udvikling vilde forme sig uden for Landet eller herhjemme. Maaske det hele ikke blev saa alvorligt, som man kunde frygte. Foranstaltninger, der tog Sigte paa hele Landbostanden, og som vilde gribe dybere ind i det øvrige Samfunds økonomiske Liv, maatte i hvert Fald overvejes grundigt.

Og det maa indrømmes, at de trufne Foranstaltninger i Praksis – i hvert Fald her i Sønderjylland – har kunnet opfylde deres Hensigt. Siden Akkordlovens Givelse har saa godt som enhver Landmand, hvis Ejendom paa Grund af Renterestancer skulde til Tvangsauktion, henvendt sig til Akkordudvalget. Herved er talrige Auktioner undgaaet, saa de paagældende Landmænd endnu sidder ved deres Ejendomme. Det menes, at Akkord vil kunne gennemføres i mellem 50 og 75 pCt. af de Sager, som for Øjeblikket behandles af de sønderjydske Akkordudvalg. Men selv i mange af de Tilfælde, hvor Akkord ikke har kunnet gennemføres, lykkes det at bevare Familierne paa deres Ejendom.

Ejendommene kommer ganske vist til Tvangsauktion, men efter Auktionen overdrages Ejendommen saa til den hidtidige Ejers Hustru eller til en voksen Søn

eller andet Familiemedlem.

Sønderjydske Kreditinstitutter har her selv sat sig den Rettesnor, at de, saa vidt det kunde forenes med deres egne Interesser, vilde prøve at hjælpe gennem Krisen de Familier, i hvilke der findes et saadant Maal af Dygtighed, at de skønnes at ville kunne klare sig i en normal Tid. Hvor en saadan Dygtighed ikke er til Stede, er der i en Krisetid intet at stille op. Jeg mener at kunne paastaa, at dette Princip hidtil er fulgt, og at Kreditinstitutterne ikke har været strenge i deres Skøn.

Hvis Landmændene kunde se roligt og objektivt paa, hvad det er for Ejendomme, der hidtil har skiftet Ejere, vilde de sikkert give mig Ret. Men Landmændene kan ikke se roligt og objektivt længere. De ser kun nervøst og subjektivt. De hører om Tvangsauktion her og Tvangsauktion der. Og enhver tænker: Hvornaar kommer Turen til mig. En er allerede ved at være kørt fast og ved ikke, hvordan han skal faa den forfaldne Terminsrente betalt. En anden ser, at han maaske kan klare endnu en Termin, men saa ikke længere. Og de, som tidligere kunde være trygge, regner ud: et Aar eller to Aar. Alle ligger de vaagne om Natten og spekulerer. „Hvad skal det hele blive til?" er en af de Bemærkninger, man hyppigst hører. Og saa føjes der opgivende til: „Jeg forstaar det ikke."

Krisen er ved at blive en almindelig Nervekrise, der virker nedbrydende, idet den i uhyggelig Grad stjæler Kræfterne og Arbejdsmodet.

Ved Tale at berolige Sindene nytter ikke længere. Landmændene har set, hvorledes Misforholdet mellem Indtægter og Udgiftsforpligtelser stadig har været voksende.

SOM Forholdene nu arter sig, og hvis Tiderne ikke hurtigt og mirakuløst ændres til helt gode Tider for Landbruget, er en Fortsættelse af de hidtidige Foranstaltninger næppe længere fyldestgørende, og det af følgende Grunde:

1) Først denne: Det er ikke længere enkelte, spredt boende Landmænd, der er ved at køre fast, men det er Landmændene *over en bred Front*, alle dem, der har en Gældsbyrde af blot gennemsnitlig Størrelse, og maaske flere. Hertil kunde siges: Javel, men dette nødvendiggør ikke en Ændring af Krisehjælpens Vej. Det betyder blot, at saa mange flere skal ad den anviste Vej gennem Akkord eller Tvangsauktion. I den By, hvor der før var 5 Akkordsøgende, bliver der maaske hurtigt 20. Da imidlertid Akkordsagerne ikke kan behandles skematisk, men kræver et individuelt, grundigt og brydsomt Arbejde, og da dette kun med Held kan udføres af de forholdsvis faa Mænd, der har vidtstrakt Kendskab til Folk og Forhold i vedkommende Egn og tillige har Evne til og Øvelse i at manøvrere med økonomiske Problemer, kan det befrygtes, at Arbejdet med et overvældende stort Antal Sager helt vil overstige Akkordudvalgenes Kræfter, saaledes at Arbejdet rundt omkring bryder sammen. Dog, dette er kun bange Anelser, og *skal* Akkordvejen alene betrædes, kan de maaske bidrage

til, at Akkordudvalgenes kontormæssige Apparat i Tide udvides og styrkes.

2) Den næste Grund er denne, at Akkorden kun hjælper dem, der har mere Gæld, end de har Formue, for ingen kan ved Akkord faa sin Gæld bragt ned under sine Aktivers Værdi. De regnskabsmæssigt „solvente" Landmænd kan derfor ikke faa Akkord. Men desværre er det saadan, at næppe nogen Landmand kan forrente en Gæld, der svarer til Værdien af hans Ejendom med Besætning. Med Ejendommens Værdi mener jeg her Ejendomsskyldværdien, der næppe ligger over den Købesum, som endnu i Almindelighed vilde kunne opnaas ved Salg.

Mange saakaldt solvente, men i Forhold til Ejendommens Forrentningsevne overforgældede Landmænd, som er udelukket fra Akkord, maa finde sig i, at deres Ejendomme stilles til Tvangsauktion samtidig med, at de, der har en endnu større Gæld, gennem Akkorder holdes oppe. Dette er aabenbart urimeligt.

Der lyder nu Røster, som kræver, at disse „solvente" Landmænd skal kunne faa en længere Henstand end den, der ellers kan gives, med Betaling af deres Renter. Som bekendt bevarer en Kreditor kun Panteret for forfaldne Renter af to Terminer og er derfor opfordret til at gøre Udlæg og stille til Auktion, inden 3. Termin naas. Ved nu gennem Lov at sikre Panteretten for 3.-Terminens Renter, skulde der naas en Løsning paa Problemet. Men ak, hvilken Løsning! 3 Terminer ophobet som Gæld. Og om et halvt Aar lige vidt, hvis da ikke Tiderne forinden vendes fra elendige til gode Tider. Endnu hurtigere melder sig her Problemet paa ny end i de Tilfælde, hvor Akkord opnaas. Der vindes dog, hvis alle forfaldne Renter er betalt, ved Akkorden et Ppsterum paa 1 Aar, inden Udlæg for Renter igen truer.

Og hvem garanterer for, at en saadan Henstandsmulighed giver Landmændene Ro? De sekundære Prioritetshavere, hvis Panteret bliver mere usikker derved, at der ophober sig Renter paa den forudgaaende Prioritet, opfordres til at presse Renter ud af Pantet. Saa har han da dem.

3) Akkord og Henstand alene bringer ikke Ro til de bekymrede Sind. Men Arbejdsro er det, der tiltrænges. Skal ikke Landbostanden som Helhed svækkes af Uro og Bekymring, maa der foretages noget mere gennemgribende.

GÆLDSNEDSKRIVNING, siges der nu, det er Maalet. Ja, det er et Maal og saa tillige Paabud, der forhindrer, at ubegrænset ny Gæld stiftes.

Til hvilket Punkt kan Gælden nu skrives ned? Til samme Grænse som den, hvortil Akkorden kan bringes i Stand, til Værdigrænsen: Ejendomsskyld plus Besætnings Værdi.

Det ligger uden for Hensigten med denne Fremstilling at komme nærmere ind paa dette Spørgsmaal, men jeg vil blot paapege, at det kan være vanskeligt i en for Landbruget saa uafklaret Tid som denne at finde en Værdigrænse, der er retfærdig saa vel over for Debitor (Landmanden) som over for hans Kreditorer. Bliver de nuværende ugunstige Vilkaar

for Landbruget konstante eller blot af nogen Varighed, er den Værdigrænse, som — i Haab om Forholdenes Bedring — nu maa sættes, for høj, og en ny Nedskrivnings-Aktion bliver hurtigt nødvendig. Kommer vi snart ind i lyse Tider, har Kreditorerne ved Nedskrivningen trukket det korte Straa. Dette sidste er en af Tankerne i det Orla Buhl'ske Forslag om Indefrysning af den Gæld, der ligger over Værdigrænsen. Bliver det Solskin, tør Isen bort, og Kreditorernes Fordringer vaagner til nyt Liv. Dette er vel ogsaa Tanken i Landbrugsministeriets Forslag, som tillige, ved at bibeholde Akkorderne, vil hjælpe det Landbrug, hvis Interesser Ministeriet skal varetage, til at faa Gæld skrevet ned paa et Tidspunkt, da der er Mulighed herfor.

Tanken om at værne om Ejendommenes Drift og beskytte de første Prioriteter mod Indgreb fra de efterstaaende, er vistnok først og stærkest fremsat af Orla Buhl. Han har fremsat den allerede for Aar og Dag siden. Han interesserer sig for Gælden *inden for* Værdigrænsen, og hans Tanke — som vist ogsaa er Landbrugsministeriets — er den, at Gælden *over* Værdigrænsen indtil videre ikke skal forrentes. Omvendt forstaar jeg, at Gælden indtil Værdigrænsen skal forrentes eller i hvert Fald, at de Kreditorer, hvis Fordringer ligger inden for Værdigrænsen paa normal Maade kan forlange disse Fordringer forrentet.

Denne Tanke er naturlig i Forslag, der er undfanget for længere Tid siden. Men som Udviklingen har formet sig, med den stadige Forringelse af Afsætningsmulighederne og Nedgang i Priserne, synes det mig, at det ikke er Spørgsmaalet om Værdigrænsen, der er aktuelt, men derimod Spørgsmaalet om Forrentningsevnens Grænse. For naar man skal svare Renter, hvad nytter det saa, at man ejer Værdier, naar de ikke afkaster de Renter, man skal betale?

II.

SKAL der i denne uoverskuelige og oprevne Tid bringes blot nogen Ro ind i Landmændenes Tilværelse, saa synes jeg, at man her kan finde Udgangspunktet for sine Overvejelser.

Hvis Landmændene, saalænge Forholdene er uafklarede, fritages for at skulle svare større Renter end dem, som deres Ejendomme, hvis de drives forsvarligt, kan udbringe, vil det knugende Tryk blive taget fra dem. Saa forlanges ikke længere det umulige af dem.

Men kan denne Tanke forsvares, og kan den udformes og udføres i Praksis?

I normale Tider skal Folk, ogsaa Landmænd, selvfølgelig forrente, hvad de har forpligtet sig til at forrente. Kan de ikke de, maa de tage Konsekvensen af, at de har forkøbt sig, forregnet sig, arbejdet med Uforstand eller Uheld. Kan de ikke betale, hvad de har forpligtet sig til, maa de finde sig i, at Kreditorerne tager deres Ejendomme. Det er det økonomiske Livs Lov. Og i normale Tider vil alle finde dette i sin Orden.

Men en unormal Tid, en pludselig og voldsom Krisetid, kan berettige, at det ekstraordinære sker, at de normale Love med deres Konsekvenser ikke skematisk

bringes i Anvendelse til Ulykke for Landbostanden og til Skade for det hele Samfund.

Der kan næppe – i hvert Fald ikke ud fra Forestillinger, der havde vundet Hævd i Danmark – rettes Bebrejdelser mod Landmændene, at de ikke har forudset og indrettet sig paa et saa voldsomt Prisfald som det nu indtraadte. Landbostanden over en bred Front er uforberedt kommet i Nød, og det øvrige Samfund maa komme Landboerne til Hjælp.

Samfundet maa spørge: Hvad kan Landbruget i denne Krisetid forrente? Og der maa føjes til: Dette – intet mindre, men heller intet mere – skal Landbruget under Krisen, indtil Forholdene er faldet i Leje, betale til sine Kreditorer.

Et saadant Standpunkt vilde – i hvert Fald overfor alle de Landmænd, der før kunde og vilde svare enhver Sit – være stemmende med Billighed.

Hertil vil nogen sige: Ja vel, men husk, at hvor der er Debitorer, er der ogsaa Kreditorer. Og mange Kreditorer – det være Enker, umyndige Børn, Sparekasser eller Andre – har haardt Brug for at faa betalt fuldtud de Renter, som de har Krav paa. At nøjes med mindre Rente kan, som der er sagt, vel være hæderligt overfor Debitor, Landmanden, men vilde det være retfærdigt overfor Kreditor, at tvinge ham til at nøjes med en saadan mindre Rente?

Jeg tør ikke sige, at dette vilde være uretfærdigt overfor ham. Hvis Debitor, Landmanden, ikke har anden Formue end sin Gaard, og hvad der hører til denne, skulde der ikke af Pantegælden i Gaarden kunne forlanges større Renter end den, Gaardens forsvarlige Drift kan fremskaffe. Forlanges der mere, kan det i hvert Fald kun præsteres ved, at der tages Værdier af Gaardens Substans, navnlig Besætningen eller spares for meget paa det, der skal holde Ejendommen og dens Drift oppe. Dette vilde være til Skade ikke blot for Debitor men ogsaa for Pa thaveren selv og for Samfundet.

Den Kreditor, hvis Pantesikkerhed ligger indenfor Værdigrænsen, har Interesse i, at hans Pant ikke afribbes, og i Virkeligheden vilde det være en Beskyttelse ogsaa af hans Ret, hvis Renteplig ten opførte ved Forrentningsgrænsen. Dette vilde aaledes f Eks gavne Kreditforeningerne.

Kun den Kreditor, der staar saa yderligt i Rækken af Panthavere, at han ingen Sikkerhed har for sit Tilgodehavende, har Interesse i at plukke Pantet, og desværre har jeg set talrige Eksempler paa, at saadanne Panthavere har benyttet deres Kreditorstilling til fuldstændig at afribbe Ejendomme. Men disse Panthavere fratager man ved Renteplig tens Begrænsning ingen reel Ret til Renter, for de har ingen saadan Ret.

For Klarheds Skyld maa jeg vist her bemærke, at den Rentesum, som paa Grundlag af en Forrentningsprocent, skulde svares, maa tilkomme Panthaverne i den Rækkefølge, i hvilken de har Panteret, altsaa først 1.-Prioritetshaveren

indtil hans fulde Rentekrav er dækket og derefter – hvis der er noget tilovers – 2.-Prioritetshaveren o. s. v. Naar der her i det følgende tales om Forrentningsprocenten tænkes der altsaa paa Procenten set i Relation til Ejendommene, ikke til Prioriteterne.

Den eneste Rettighed, der fratages Kreditor, hvis man siger, at han i denne Krisetid skal nøjes med de Renter, der kan faas ud af Pantet i Drift, er Retten til at hente Kongens Foged, sætte Ejendommen til Tvangsauktion og ved denne enten blive fyldestgjort for sin Fordring eller selv overtage Ejendommen.

Her er et Punkt, om hvilket der kan diskuteres.

Denne Ret – og herunder Retten til at opsige Pantefordringer – maatte i Krisetiden suspenderes, saalænge Landmanden betaler, hvad der med Billighed kan forlanges af ham og holder Ejendommen i forsvarlig Drift.

Men det synes mig ogsaa at være Samfundets Pligt ad Lovgivningens Vej at gribe ind paa dette Punkt.

Det vilde være en daarlig Tak til Landbostanden, der hidtil har gjort Landet Ære og tilført det Velstand, om det øvrige Samfund fandt sig i, at alle dygtige Landmænd i en pludselig og uforskyldt Nødssituation fuldstændig prisgaves deres Kreditorer, og Dag efter Dag maatte gaa i Ængstelse for at blive jaget fra Gaard og Hjem.

Og det er denne Ængstelse, de nu gaar i.

Saa vidt som hertil vil nok mange give deres Tilslutning.

Men – vil der spørges – er Tanken gennemførlig i Praksis? Er det muligt at fastslaa, hvor Forrentningsgrænsen ligger, og hvad man altsaa med Rette kan fordre i Renter af Landmændene.

Jeg skal i det følgende prøve at besvare dette.

Først melder sig Problemet: Skulde der gaas frem efter en generel Regel eller skal der foretages en individuel Undersøgelse af hver enkelt Ejendoms Tilstand og Indtægtsmuligheder.

Jeg vil mene: efter en generel Regel. At foretage en grundig, individuel Undersøgelse vilde tage lang Tid, og Situationen kræver hurtig Handling. Arbejdet vilde kræve et stort administrativt Apparat, og dette Apparat maatte, hvis Ordningen skulde gælde ud over flere Terminer, sættes i Gang hvert Halvaar, idet Forholdene paa den enkelte Ejendom let kan undergaa betydningsfulde Ændringer. Dg hertil kommer, at den individuelle Bedømmelse maatte overlades til lokalkendte Folk, og at det ikke vilde være let for disse paa objektiv Maade at træffe de talrige Afgørelser, der blev af dybtgaaende Betydning for hver enkelt af deres Fagfællers hele Velfærd. Selv med den bedste Vilje vilde lokale Hensyn og andre uvedkommende Momenter let komme til at spille saa stærkt ind, at i nogle Tilfælde Debitor, i andre Tilfæl-

de Kreditor med Rette kunde føle sig utrygge.

Men hvis den individuelle Behandling maatte opgives, blev det saa ikke nødvendigt at lade Tanken helt falde? Jeg tror det ikke!

Den Rente, der i den enkelte Termin skal præsteres af Landmændene, kunde som Hovedregel sættes i Forhold til de Beløb, hvortil deres Ejendomme er vurderet til Ejendomsskyld.

Af egen Erfaring véd jeg nu vel, at Ejendomsskyldvurderingerne er ufuldkomment, menneskeligt Værk. Men anden brugelig Værdiansættelse af Ejendomme har vi nu engang ikke. Og disse Vurderinger har i hvert Fald den store Fordel, at de er ansat forholdsvis lidenskabsløst, beregnet paa Forhold, der er af mindre fundamental Betydning end de heromhandlede. Af samme Grund kunde disse Vurderinger under Krigen anvendes som Grundlag for Ligning af Kornafleveringspligten – en Forpligtelse, som dengang regnedes for at gribe stærkt ind i Landmændenes Erhvervsforhold.

Men skal Ejendomsskyld-Vurderingerne benyttes som Grundlag for Fastsættelsen af en Forrentningsprocent, lider de af den Skavank, at der ved Værdi-Ansættelserne er taget Forhold i Betragtning, som har Indflydelse paa Handelsværdien, men kun i ringe Grad paa Forrentningsevnen. Jeg tænker paa Forhold som Beliggenhed i Nærhed af Købstad eller særlig afsides Beliggenhed, Muligheder for Salg af Byggegrunde, Tilstedeværelsen af flot Stuehus eller primitivt Stuehus o. s. v. Der maatte derfor aabnes Mulighed for, at saadanne Forhold kunde bortelimineres af Vurderingsbeløbene, og det var vel naturligt, om dette Arbejde overlodes de siddende Vurderingsraad, saaledes at disse foretog en Regulering i alle Tilfælde, hvor enten Kreditor eller Debitor rettede Henvendelse herom til vedkommende Raad. Eventuelle Principspørgsmaal kunde saa henhøre under Overskyldraadets Afgørelse.

Det næste Problem blev: Fastsættelse af den Procent, som i Krisetiden – indtil Forholdene igen har fundet et fast Leje – skal svares af den saaledes regulerede Ejendomsskyldværdi.

Procenten maatte ved Lov fastsættes for hver enkelt Termin, og teoretisk maatte den være den Procent, som paa Grundlag af Landbrugets økonomiske Vilkaar siden forrige Termin burde kunne svares af et veldrevet Landbrug. At udfinde den rigtige Procent blev Fagmændenes og Politikernes Opgave. Paa Rigsdagen maatte der blive Tovtrækning mellem dem, der repræsenterer Landmændenes og dem, dem, der repræsenterer de øvrige Samfundsklassers Interesse. Sandsynligheden taler for, at Procenten ikke vilde blive sat for lavt, for Landmændene er ikke i Flertal her i Landet, og det er Kreditorerne, der med den juridiske Ret til den fulde Rente har Tag i den tunge Ende af Tovet. Men skulde hele Ordningen faa den tilsigtede Betydning, maa Procenten ikke sættes højere end til det overkommeliges Grænse.

En general Regel kan selvsagt ikke virke ensartet i de mange individuelle Tilfælde. Forskelle i Driftsmaade, Produktionsarter o. s. v. giver forskelligt Udslag. Tillige kan een Landmand have Held, medens en anden rammes af Tørke, Vandflod eller Sygdomme i Besætningen.

Mange enkelte Landmænd kan derfor faa Vanskeligheder nok ved at svare den Procent, der er beregnet efter veldrevne Brugs Gennemsnitsevne under normale Held - og Uheld - Omstændigheder. Men Afstanden fra det, der skal betales, og det, Ejendommen kan bringe, vil i hvert Fald ikke være nær saa stor, som den vilde være uden den her skitserede Ordning. Kræfterne maa spændes an, og de Reserver udefra - Støtte fra Slægten og andre - der hidtil som Regel er øst i Danaidekar, vilde, hvor de endnu er i Behold, kunne faa virkelig Betydning. (Jeg kan her ikke lade være i Parentes at bemærke, at der i Sønderjylland næppe længere findes store Reserver af denne Art, idet der siden Krigen og Markfaldet ikke er sammensparet større Kapital, og Kautionsforpligtelser tynger de fleste af dem, der overhovedet ejer noget. Dette er en medvirkende Aarsag til, at Krisen har taget fat hurtigere og voldsommere i Sønderjylland end i det øvrige Land.)

For at undgaa Misforstaaelse bør maaske endnu to Ting bemærkes.

For det første, at en Landmand ikke kan nøjes med at svare Forrentningsprocenten, hvis han ved Siden af Landejendommen ejer Værdier, der kan realiseres, eller hvis hans Ejendom endnu frembyder normale Belaaningsmuligheder.

For det andet, at der ved Fastsættelsen af Forrentningsprocenten naturligvis ikke maa tænkes paa mulige Slægtsreserver, idet Kreditor ingen som helst Ret har til disse.

OGSAA hele den her skitserede Ordning er af midlertidig, henholdende Art. Men medens der holdes hen, og inden normal Rentebetalingspligt igen vaagner, kan der arbejdes ogsaa paa andre Linier og med Planer paa længere Sigt.

Der vilde ved Ordningen opnaas, at Størstedelen af Landmændene igen fik Arbejdsmod og Ro i Sindet, naar de gør, hvad der med Rette kan forlanges af dem. Kun de, der ikke evner at præstere det normale, maatte stadig befrygte at faa deres Ejendomme til Tvangsauktion. Men hvad der ikke kan holdes oppe i en normal Tid, kan en Krisetid ikke beskytte.

Tønder, 28. April 1932.

M. Hammerich.